
DET ENSOMME LIV PÅ INKLUSIONENS

SKYGGESIDE

Hjemløse, udviklingshæmmede og sindslidende. **Udsatte voksne skal inkluderes i samfundet og bo og arbejde som andre.** Det er alle enige om, men over de sidste ti år er der sket en markant kursændring i tilgangen til inklusion, fortæller forsker.

Indsatsen er blevet personliggjort, og det har nogle uheldige konsekvenser.

Af CARSTEN HENRIKSEN

Sat på spidsen kan man sige, at hvis socialpædagogen spørger den udsatte borger, hvad hun gerne vil, og hun svarer: »Det ved jeg ikke« – så må pædagogen konkludere, at det nok er bedst at lade være med at gøre noget.«

Ordene er Søren Langagers. Han er lektor i socialpædagogik på Institut for Uddannelse og Pædagogik ved Aarhus Universitet og peger på en af de uheldige konsekvenser, som han mener, at den aktuelle tilgang til inklusion af udsatte voksne har.

»Ingen kan være imod, at vi forsøger at inkludere udsatte voksne i det almindelige samfundsliv. At vi giver dem mulighed for at bo i egen bolig og have et job. Men det er vig-

tigt at holde fast i, at inklusion kan gradbøjes, og at der er utilsigtede, negative konsekvenser af det syn på inklusion, der dominerer i dag,« siger Søren Langager.

Work first

Ifølge Søren Langager er politikken på inklusionsområdet vendt 180 grader over de sidste ti år. Og det er her, kimen til flere af de negative konsekvenser for de udsatte voksne skal findes, forklarer han.

Tidligere forsøgte man at gøre de udsatte voksne klar til at blive integreret i samfundet, før de blev tilbudt et job eller en bolig. Indsatsen rettede sig primært mod grupper af udsatte voksne, der opholdt sig sammen i særlige læringsmiljøer eller træningsfællesskaber – i form af f.eks. botilbud, hvor den udsatte voksne boede sammen med andre udsatte.

»Målet var, at de i fællesskab blev parate til at flytte i egen bolig eller blive integreret på arbejdsmarkedet,« siger Søren Langager.

I dag hedder det 'work first' og 'housing first'. De udsatte voksne skal hurtigst muligt ud i det pulserende liv og arbejde eller bo i egen bolig. Træningsfællesskaberne, der skulle forberede de udsatte voksne på det normale liv, anses for en omvej, der forsinker inklusionen.

»Den nye inklusionslogik ønsker at springe denne omvej over. Vi har valgt, at inklusion pr. definition er godt, og målet for inklusion er at leve på ordinære vilkår. Det hænger sammen med den normaliseringsbølge, der skyller hen over samfundet i disse år: Den gode borger er den produktive borger i egen bolig. Men det gør det vanskeligt at spørge, om det så også er et godt liv for de svage i samfundet,« siger Søren Langager.

Den personliggjorte indsats

»Vi har personliggjort indsatsen over for borgeren, der med støtte fra personlige uddannere, mentorer, rollemødelere, støtte/kontaktpersoner, og hvad det ellers hedder, skal klare sig selv i sin egen bolig eller i sit job på det ordinære arbejdsmarked,« siger Søren Langager.

Et eksempel på denne tendens finder vi i den internationalt toneangivende IPS-metode (Individual Placement and Support), der også herhjemme ligger til grund for bestræbelserne på at inkludere sindslidende på arbejdsmarkedet.

»De sindslidende har dårligt nok forladt det psykiatriske hospital, før de efter devisen 'work first' skal placeres i en virksomhed, hvor de så får en personlig 'supporter' med til at støtte dem i dagligdagen. Af begrundelserne for at bruge IPS-metoden fremgår det direkte, at man anser det for en omvej først at træne de sindslidende til det ordinære arbejdsmarked,« siger Søren Langager.

Samme tendens ser vi ifølge Søren Langager i forhold til de hjemløse.

»Efter devisen 'housing first' skal de hjemløse først have en bolig og bagefter støtte til at bo i den. Og det lyder jo smukt på papiret. Hvorfor gå den omvej? Men det er en tendens, der ud fra mit mangeårige kendskab til voldsocialområdet er dømt til at producere en voldsom ensomhed,« siger han.

»Metoden er udtryk for en **ekstrem individualisering af indsatsen over for den udsatte borger**. De, der arbejder med metoden, opfordres til at være opmærksomme på, at der ikke går »plejer« i det. Når man skal udrede den udviklingshæmmede borgers behov, tager man kun stilling til *hans* behov.«

Lektor Søren Langager

Den individualiserede og personliggjorte indsats er altså ikke uden omkostninger. De udsatte voksne risikerer at sidde ensomme tilbage i deres egne boliger eller i virksomhedens kantine.

»Man mister den læringsværdi, der ligger i at indgå i et fællesskab med ligesindede, inden for hvilket man kan vokse og gradvist overkomme mere. Det taler imod enhver faglig fornuft, at hjemløse stort set uden forudsætninger pludselig kan gå fra at leve på gaden til at være lykkelige beboere af en toværelseslejlighed på Vesterbro,« siger han.

Fra rummelighed til inklusion

Inklusion kom på den offentlige dagsorden med Salamanca Erklæringen fra 1994 om, at børn med særlige behov har samme ret til uddannelse som andre børn. Det var startskuddet til et fokus på at skabe et inkluderende samfund, hvor børn og unge med særlige behov samt udsatte voksne og handicappede kunne indgå i ordinære miljøer. Et par år senere begyndte begrebet »Det rummelige arbejdsmarked« at dukke op.

»Det bygger på ideen om, at der skal være plads til alle. At alle skal have mulighed for at gøre den nytte, de nu engang kan. Det var en ideologi om, at alle skal *inviteres* ind på arbejdsmarkedet,« forklarer Søren Langager.

Men 'Det rummelige arbejdsmarked' har skiftet navn til 'det inkluderende arbejdsmarked'.

»I dag skal alle *placere* på arbejdsmarkedet. Inklusion som rummelighed er en forestilling om, at vi alle skal kunne være her – mens den inklusionspolitik, vi ser i dag, er en politik

FØRERHUND

Inklusionsstrategien er bedre for fysisk handicappede. Mange sindslidende har svært ved at få støtte til at komme ud over dørrinnet.

om, at alle bør opholde sig i normalsamfundet,« siger han.

Men normalsamfundet tilpasser sig ikke uden videre de udsatte voksnes særlige behov.

»Inklusion i skolen kan blive en succes, når skolens aktører ændrer læringsmiljøet, så børn med særlige behov føler sig bedre tilpas. Men den model kan ikke overføres til lokale boligområder og til ordinære arbejdspladser. Trods al god vilje er det ikke realistisk, at A.P. Møller laver en inkluderende kultur, hvor udviklingshæmmede føler sig velkomne, eller at beboerne på indre Østerbro åbner dørene for sindslidende og stiknarkomaner,« siger Søren Langager.

Udredning af voksne mennesker

Støtten til udsatte voksne er baseret på Loven om social service, der skal »tilgodese behov, der følger af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller særlige sociale problemer,« som det hedder i paragraf 1. I loven ligger der, at alle udsatte, der har behov, skal have den nødvendige og tilstrækkelige støtte.

Men hvordan beslutter man i dag, hvad der er nødvendigt og tilstrækkeligt? Ved at 'udrede borgeren' på baggrund af bl.a. Voksenedringsmetoden, forklarer Søren Langager

»Metoden er udtryk for en ekstrem individualisering af indsatsen over for den udsatte borger. De, der arbejder med metoden, opfordres til at være opmærksomme på, at der ikke går »plejer« i det. Når man skal udrede den udviklingshæmmede borger Jensens behov, tager man kun stilling til hans behov,« siger han.

Man kan med andre ord ikke sammenligne én udsat borger med en anden eller sige, at denne gruppe udsatte borgere alle ville have glæde af denne bestemte indsats. Man kan ikke foreslå, at en gruppe udviklingshæmmede ville have glæde af at komme på ferie i udlandet, for deres behov skal udredes enkeltvis, og måske er der en borger i gruppen, der ikke kan lide at komme på tur.

»Vi tager ikke stilling til, hvad udviklingshæmmede borgere som sådan kunne have glæde af. Vi har givet slip på forestillingen om en gruppes behov. Vi kan ikke længere sige, at hjemløse har brug for flere steder, hvor de kan opholde sig sammen, i nærheden af herberget. Forestillingen om, at vi skal kæmpe for det gode liv for udsatte grupper bliver suspenderet og erstattet af den nøgterne, afmålte udredning af den enkelte borger,« siger Søren Langager.

Fysiske handicap sætter niveauet

Hvis den aktuelle inklusionsstrategi over for udsatte voksne har en række omkostninger, er den til gengæld en succeshistorie i forhold til fysisk handicappede, mener Søren Langager.

DET SPECIALISEREDE VOKSEN -SOCIALOMRÅDE

Området omfatter forskellige grupper af udsatte voksne, først og fremmest psykisk udviklingshæmmede, fysisk handicappede, sindslidende, hjemløse og misbrugere.

Det samlede årlige budget er omtrent 30 mia. kr.

Efter udgiftsstigninger på omkring 1 mia. kr. om året i sidste halvdel af 00'erne er væksten bremsset i de senere år. Antallet af personer med behov for særlig hjælp og støtte er dog ikke faldet – tværtimod er antallet af voksne med en psykiatrisk diagnose (herunder ADHD) steget markant. Årsagen er primært nye udgiftsstyrings- og effektiviseringsredskaber, herunder Voksenedringsmetoden.

Det samlede antal personer inden for området kendes ikke, men de tungeste udgiftsposter er botilbud med ca. 45 % af de samlede udgifter og personlige ydelser, ledsageordninger mv. med knap 30 %.

Kilde: Faktaark: Udgifter til udsatte voksne, handicappede og sindslidende, Kommunernes Landsforening www.kl.dk

»Jeg mener, vi må arbejde for en faglig selvforståelse, der handler om, at god socialpædagogik er at ville noget mere med den anden, end den anden selv ved eller kan give udtryk for.«

Lektor Søren Langager

Øget tilgængelighed for alle er blevet et nøglebegreb i samfundet. Man skal kunne tage toget – også selvom man sidder i kørestol.

»Den enkelte fysisk handicappede borger får en pose penge og kan så selv ansætte hjælpere. Det er et ideal om det gode handicapliv, som går under begrebet 'Independent Living', og som jeg mener, er korrekt: At man kan arrangere sig, som man selv vil, med egen bolig og med støttepersoner, som man selv kan hyre og aflønne,« siger han.

Problemet er, at denne individualisering ikke umiddelbart kan overføres til sindslidende, udviklingshæmmede og socialt udsatte voksne, der ikke har samme mentale eller kognitive resurser som de fysisk handicappede. Alligevel bliver den normdannende for, hvordan vi tænker inklusion på hele det specialiserede voksensocialområde.

»Det er Ikke billigt at lave ramper til kørestole overalt i det offentlige rum, men man kan se behovet. Nødvendigheden af at gøre det for at øge tilgængeligheden er indlysende. Men vender vi blikket mod socialpsykiatrien, er det til gengæld svært for mange sindslidende i egen bolig at komme ud over dørtrinnet. De kan ikke uden videre få en 'førerhund' – dvs. støtte i form af en person, der kan følge dem ud, i det fulde omfang det ville kræve for at gøre hverdagen normal,« siger han.

At ville noget med den anden

Kursændringerne inden for vokseninklusion er sket på ganske få år. Og for socialpædagogikken er de paradoksalt nok udtryk for en sejr.

»I dag betragtes den udsatte voksne borger som et selvstændigt og selvbestemmende individ, der får sine ydelser og principielt selv kan vælge bolig. Det er udtryk for en radikal individualisering, som vi jo er gået ind for. Vi har kæmpet imod institutionsbegrebet og »kittelfolket«, som vi kaldte institutionspersonalet – og vi har vundet den kamp. I dag begynder bagsiden af den sejr at vise sig. Det er dog svært at sælge et budskab om, at udsatte borgere har brug for mindre frihed og selvbestemmelse,« siger han.

Ikke desto mindre mener Søren Langager, at socialpædagogikken har en faglig forpligtelse til at tage ansvar for, at udsatte voksne får et bedre liv. Den faglige forståelse skal korrigeres, så ideen om selvbestemmelse ikke tolkes så bogstaveligt, som det sker i dag.

»Jeg mener, vi må arbejde for en faglig selvforståelse, der handler om, at god socialpædagogik er at ville noget mere med den anden, end den anden selv ved eller kan give udtryk for,« slutter Søren Langager. ■

SØREN LANGAGER

Lektor i socialpædagogik ved institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, hvor han er tilknyttet forskningsprogrammet 'Social- og specialpædagogik, inklusion og ledelse af organisationer'.